

İnönü Muharebeleri'nden Sonra Anadolu'daki Yunan Harekâtı ve İoannis Metaksas'ın Öngörülürü

The Greek Operation After The İnönü Battles in Anatolia and Ioannis Metaksas' Foresights

Murat Köylü

Öz

Yunan Başbakanı Venizelos'un İngilizlerle işbirliği içinde 15 Mayıs 1919'da başlattığı "İngiliz destekli Anadolu macerası", istenilen süratte olmamasına rağmen ilerliyordu. Başlangıçta, Venizelos'un 1915'te hazırlamış olduğu Anadolu İşgal planına şiddetle karşı çıkan Kral Konstantin bile işgalin devamı için geldiği İzmir'de, Yunanlı olmamasına rağmen kendini "Megola İddianın" rüzgârına kaptırarak, Ankara kapılarında büyük bir zaferin hayalini kurmaya başlamıştı. Ekim 1920 seçimlerinde Venizelos'un yerine Başbakanlığa gelen Gunaris ve kurmayları da, kendilerinin ölüm fermanını hazırlayan haksız işgalin, sonuçlarını görmekten uzak, öngörülü bir general olan Metaksas'ın gerçekçi değerlendirmelerini dikkate almayan tavırla hareket ediyorlardı. İnönü Savaşları, gerçekte, Yunan Ordusu için bir uyarıydı. Mustafa Kemal hareketi, Kuvayı Milliye teşkilatlarının başlattığı bölgesel bir direniş olmaktan çıkmış, Türk Milletinin "topyekûn" ve "düzenli" bir başkaldırısı haline gelmişti. Küçük kazanımlar Yunan idarecileri ne kadar umutlandırırsa da, İnönü Savaşları Yunanlılar için "sonun başlangıcıydı". Bu çalışmada, 1915'te başlayan Anadolu'yu işgal etme fikri, Venizelos ve Metaksas arasındaki fikir ayrılığına yol açan "Anadolu'yu işgal etmenin Yunanlılar için bir felaket olabileceği" düşüncesi, İnönü Muharebeleri'nden sonra Yunan Ordusu'nun kazanımları olsa bile Metaksas'ın düşüncelerini değiştirmemesi vurgulanmıştır.

Anahtar Kavramlar: İnönü Savaşları, Yunan Ordusu, Türk Ordusu, Sakarya.

Yrd. Doç. Dr., Toros Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, murat.koylu@toros.edu.tr

Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

Makale gönderim tarihi: 16.02.2015

DOI: 10.17550/aid.95750

Abstract

May 15, 1919 Greek Prime Minister Venizelos in collaboration with the British launched “the British-backed Anatolian adventure”, despite not having the desired speed, moving forward. Initially, Venizelos’s also had prepared the Anatolian invasion plan strongly opposed to King Constantine in 1915, although it is not itself Greeks, even occupation for more to come in Izmir, “Megola of the Iddia” wind fell in love with Ankara at the gates of a great victory to dream began. October 1920 elections, Venizelos’s Prime Ministry instead that Gunaris and his staff, their own death warrant prepare unjust occupation, see the results away from a visionary, a General Metaxas’s realistic assessment take into account the attitude were moving. Inonu Wars, in fact, was a warning to the Greek Army. Mustafa Kemal movement, initiated by a regional organization of National Forces ceased resistance, the Turkish Nation “total” and “regular” had become a revolt. Small gains in getting hope how Greek executives, for the Greeks İnönü Wars “was the beginning of the end.” In this study, the idea of invading Anatolia starting in 1915, which leads to differences of opinion between Venizelos and Metaxas “Anatolia occupation factor of a disaster may be for the Greeks’ idea of İnönü Battles then even if the gains of the Greek Army is highlighted to change the thoughts of Metaksas.

Keywords: *İNönü Battles, Greek Army, Turkish Army, Sakarya.*

Giriş

II. İnönü Zaferi Büyük Millet Meclisi'nde ve Anadolu'da sevinçle karşılanmış, İsmet Bey 31 Mart 1921'de paşalığa yükseltilmiştir. Türk Ordusu'nun kendisinden sayı ve silahça çok üstün olan Yunan Ordusu'nu dize getirmesi, ulusun Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ne olan güvenini arttırmış, İtilaf Devletleri Türk-Yunan Savaşı'nda tarafsız olduklarına dair bir bildiri yayınlamışlardır. Fransa Büyük Millet Meclisi Hükümeti'yle görüşmelere başlamış ve Zonguldak'tan çekilmiştir. İtalyanlar askerlerini çekmeyi vaat etmişler ve ardından Anadolu'yu boşaltmışlardır. İngiltere Malta Adası'ndaki Türk tutuklulardan bir kısmını serbest bırakmıştır. İngiliz generali Harington Mustafa Kemal Paşa'yla görüşmek için girişimde bulunmuş, Yunanistan ise işgali altında bulundurduğu Kocaeli Bölgesi'nden çekilmiştir (Yıldırım, 2009:297).

Her ne kadar bunun aksi söylene de, Türklerin İnönü'nde kazandıkları zafer Yunan Ordusu'nun manevi gücünü negatif yönde etkilemişti. Dönem içinde rastladığımız bazı gazete yazılarından da anlaşıldığı gibi, Yunanlılar dünya kamuoyunun aleyhlerine dönmeye başladığını da hissetmişlerdi. Gazetelerde Ankara - Moskova yaklaşmasına (Balkan Gazetesi, 1921:2) ilişkin haberler görülebildiği gibi, Fransızların Türklerle yakınlaşmaya başladıklarına ait de pek çok haber yer almıştı. Bu tip haberlerden biri 2 Haziran 1921 tarihli olup, Fransızların Kemalistlerin düzenlemelerini kabul edeceklerini manşetten vermektedir. Haber Franklin Bouillon'un Fransız Hükümeti tarafından Kemalistlerle görüşmek üzere görevlendirildiği, bu amaçla Ankara'ya gittiği ve yeni bir Fransız - Türk antlaşması için yol arandığı bilgisini aktarmaktadır (Balkan Gazetesi, 1921:2). Bir başka haberde İngiliz General Harington'ın Londra'ya gitmesiyle İngiltere'nin doğu politikasının değiştiği vurgulanmaktadır.

Ordu kurmaylarındaki iyimserlik, Londra'da bulunan Yunan Hükümeti temsilcilerine de geçmiş ve bu zaafı tekrar harekât için emir verilmişti. Bunun neticesinde Başkomutan Papulas¹, gerekli takviye

1 1859'da doğan Anastasios Papoulas, Yunan Kralı Konstantin ile yakın arkadaşlık kurarak 20'li yaşlarında siyasete atıldı. 1920 sonlarında Kostantin tarafından Anadolu'daki Yunan kuvvetlerinin komutanlığına tayin edildi. Onun batı Anadolu'yu kontrol altına almak için başlattığı ilk taaaruz Ocak 1921'de I. İnönü Muharebesi'nde İsmet İnönü

gücü beklemeden harekâtı başlatmıştı. Stratigos bu noktada, “Ordu Kurmay Başkanı Yardımcısı Londra’da hareketin başarısı konusunda son derece emin konuştuğu esnada, bu denli güçlü Türk oluşumlarının ortaya çıkabileceğini göz önünde bulunduruyor muydu?... Başkomutan Papulas Türklerin değişebileceğini imkansız mı görüyordu?... Harekâtın takviye güç gelmeden yapılabileceğinden çok mu emindi? Sariyannis² Londra’da ‘Harekât buradan verilecek basit bir emirle başlayabilir’ derken, ikmal imkânlarının iyi incelenmediğini ve bu sebeple cephane sıkıntısı yaşandığını bilmiyor muydu? Yoksa tüm bunlar, harekâtın başarısızlığından sonra mı anlaşıldılar?” sorusunu yöneltmekte ve “İyimserliğin ve ihtiyatsızlığın kurbanları, o zamanki siyasetle ilgilenen bakanlar oldular” demektedir. Stratigos’a göre harekâtın başarısızlığı her açıdan Yunanistan için zarardı ve Mustafa Kemal’in prestijini arttırmıştı. Mustafa Kemal bundan böyle İngiliz ve Yunan siyasetinin her türlü düşmanı tarafından desteklenmişti. Eskişehir yönünde yapılan bu harekât, Mustafa Kemal’in artık güçlü bir orduya ve ağır toplara sahip olduğunu ortaya koymuştu (Stratigos, 1925:231).

Papulas I. İnönü Savaşı’nın başarısızlığının ardından, ordu mensuplarının deneyimlilerle değiştirilmesini isteyecek cesarete sahip olmamıştı. Bunun tersine, seçkin bir komutan olan General Nider’in yerine, 1. Kolordu Komutanlığı’na Kontulis’in atanmasını itirazsız kabul etmişti. Kontulis geçmişi olağanüstü olmakla beraber, yeni koşullara uyum sağlayamamıştı. Türkler Dumlupınar’a taarruz ettiklerinde ise, 1. Kolordu kesin esaretten Kontulis’in hızlı hareketi sonucunda kurtulmuştu. Bu aynı zamanda Yunan Ordusu’nun kurtuluşuydu (Yıldırım, 2009:298).

nü tarafından durduruldu. Anastasios Papoulas ordusunu güçlendirerek başlattığı ikinci taarruz ise İsmet Paşa tarafından II. İnönü Muharebesi ile tekrar durduruldu. Kütahya-Eskişehir Muharebeleri’nde Türk Kuvvetleri’ni geri çekilmeye zorlayarak Kütahya, Eskişehir ve Afyonkarahisar’ı işgal etti. Sakarya Meydan Muharebesinde ise Mustafa Kemal Paşa komutasındaki Türk ordusuna yenildi. Anastasios Papoulas 1922’de savaş bittikten sonra Yunan Cumhuriyetini kurmak düşüncesiyle şiddetli bir monarşi aleyhtarı olarak 30’lu yılların başına kadar Venizelos hükümetini destekledi. Onun siyasetteki başarısızlığı sonraki yıllarda vatan hainliği ile suçlanmasına yol açtı. 1935’te askeri darbe hazırladığı suçlamasıyla çıkarıldığı mahkeme sonucunda idama mahkûm edildi ve cezası infaz edildi.

2 Yunan Ordu Kurmay Albayı

Başarısızlığın sebepleri için; 1921 yılının ilk yarısında gerçekleştirilen harekâtların Yunan Hükümeti ve askeri liderlerde ciddi bocalamalar yaratmış olabileceği, bu askeri başarısızlıklardan, Türk Ordusu'nun şimdiden kayda değer bir güç haline geldiği ve hızlı bir artış eğilimi gösterdiği, Mustafa Kemal liderliğindeki Türk Ordusu'nun ancak savaş deneyimi olan subayların komutası altındaki büyük bir askeri güçle, yetenekli ve denenmiş bir başkomutanla parçalanabileceği, hükümetlerin iyi hesaplanmamış, rastgele ve partizanca hareketlerinin ordu için bir darbe olduğunu, ne yazık ki bunu kendilerinin anlamadıkları, çerçevesinde olmuştur. Mart ve Nisan 1921'deki Yunan genel seferberliği, belki asker olarak büyük bir kuvvet sağlamıştı. Ancak bu, geniş bir cepheye yayılmış olan harekâtlar için sayıca yetersizdi, Türk Ordusu'nun başarısına dâhil olan subayların Almanya tarafından eğitilmiş ve Birinci Dünya Savaşı deneyimine sahip oldukları düşüncesi ön plana çıkmaktaydı.

Yunanistan'da yayınlanan 05 Nisan 1921 tarihli gazetelerde, Yunan Ordusu'nun bazı birliklerinin Anadolu'ya nakledildiğini, bu gelişmenin İstanbul aracılığıyla Roma'ya ve İtalyan basını kanalıyla tüm diğer Avrupa merkezlerine bildirildiğini duyurmaktadır. Yunanistan'ın Anadolu'daki konumunun kötü olmadığını ifade edildiği haberlerde, Yunan Ordusu'nun Kemalist Ordu'dan üstün ve İngilizlerle Yunanlıların Anadolu'daki çıkarlarını koruyan tek ordu olduğunun altı çizilmekte ve bunun, siyasi açıdan Yunanistan'ı güçlendirdiği ifade edilmektedir. Haberde ayrıca, Sevr Antlaşması'nın Türkiye'ye zorla kabul ettirilmesi halinde üç ya da dört yaş grubunun daha askere alınabileceği, 7 Nisan tarihli bir başka haberde ise, Yunan cephesinin karşısındaki çeşitli noktalarda Kemalistlerin hareketlenmesi sonucu Anadolu'daki Yunan Ordusu'nun takviye edilmesi için üç yaş grubunun daha silah altına alınmasına karar verildiği ve Yunan Hükümeti'nin Gunaris'in bu kararı bildiren telgrafını aldığı kaydedilmekteydi (Balkan Gazetesi, 1921:2). 10 Mayıs tarihli bir başka haber Kemal'e karşı taarruz emri verildiğini, Yunan Ordusu'nun büyük bir heyecanla taarruza geçtiğini ve ateş hattının Balkan Savaşları'nın nidaları ile inlediğini duyurmaktadır (Balkan Gazetesi, 1921:1). Aynı günlerde yayınlanan bir diğer haber, Türklerin çeşitli noktalardan geri püskürtülmesi ve ulaşım merkezlerinin işgalini amaçlayan harekâtın duyulması üzerine İzmir'in bayram ettiğini kaydetmektedir (Balkan Gazetesi, 1921:1). Cephedeki geliş-

melerin nakledildiği bir haberde Mustafa Kemal'in güvenlik açısından başkenti (Büyük Millet Meclisi'ni) Kayseri'ye taşıyacağı bilgisine yer verilmektedir. Aynı haber Yunan Genelkurmay Başkanlığı'nın duyurusunu da iletmektedir ki burada, Yunan Ordusu'nun küçük ve önemsiz kayıplarla ilerlediği ifade edilmektedir (Balkan Gazetesi, 1921:2). 22 Haziran tarihini taşıyan ve İzmir'den gönderilen telgraflara dayanan bir başka haberde ise, ilerleyişin "azgın ve fırtına gibi" devam ettiği, Türklerin geri çekildikleri ve bu geri çekilişin uçaklarla takip edildiği, Eskişehir, Kütahya ve Afyon halkının panik içerisinde olduğu kaydedilmektedir. En önemli muharebenin Afyon önündeki dağlık mevkiye verileceğinin ve bu muharebenin Mustafa Kemal açısından çok önemli olduğunun ifade edildiği haberde, Yunan Genelkurmay'ının hedefinin Türklerin kuzey ve güney cephesi arasındaki iletişimi koparmak olduğuna değinilmektedir (Balkan Gazetesi, 1921:2).

Harekât Öncesi Başbakan Gunaris'in General Meteksas'ı İkna Çabaları

Bu arada ekonomik güçlükler ve savaş yorgunluğu içinde kıvranan Yunan Hükümeti, Türk zaferinin kendisi açısından negatif etkisinden kurtulabilmek amacıyla yeni bir harekât düzenlemeye koyulmuş ve General İoannis Metaksas'ın³ harekâta destek vermesinde ısrar etmiştir. Metaksas, Ekim 1920 seçimleriyle Venizelistlerin iktidardan düşmesinin akabinde sürgünden Atina'ya geri dönmüştür. Yunan Hükümeti yetkilileri biri 7 Nisan, diğeri 11 Nisan 1921 tarihinde olmak üzere kendisi ile görüşmeler gerçekleştirmişler ve Metaksas'a ilgili tekliflerini götürmüşlerdir ki, generallin anlarında bu görüşmelerin tutanakları yer almıştır.

3 1936-1941 arasında ülkesini diktatörlükle yöneten Yunan general ve devlet adamı. 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'na katıldıktan sonra, askeri eğitim görmek üzere Almanya'ya gitti. Balkan Savaşları (1912-13) sırasında gösterdiği başarılarla adını duyurdu. 1913'te kurmay başkanı, 1915'te genelkurmay başkanı, 1916'da da general oldu. I. Dünya Savaşı sırasında Yunanistan'ın tarafsızlığını koruması gerektiğini savundu ve Başbakan Eleferios Venizelos'un Batı Anadolu'yu ele geçirme planlarına karşı çıktı. Koyu bir kralcı olan Metaksas 1917 yılında Kral Konstantin'in tahttan indirilmesinden sonra ülkeyi terk ettiyse de 1920'de kralın tahta çıkarılması üzerine geri döndü. Aynı yıl Kralcı Liberal Parti'yi kurdu ve Nikolaos Plastiras hükümetine karşı kralcı bir darbe girişiminde bulundu. Başarılı olamaması ve krallığın devrilmesi üzerine ikinci kez sürgüne gönderildi. Ama sonradan ülkesine dönerek, cumhuriyet döneminde bakanlık yaptı (1928)

7 Nisan 1921'deki buluşma gece saat 22.00'de Protopapadakis⁴'in evinde; Metaksas, Gunaris⁵, Protopapadakis ve Eksadaktilos arasında gerçekleşmiştir.

Gunaris Metaksas'tan durumla ilgili bir değerlendirme istemiştir. Metaksas, yapılacak askeri harekâtla ilgili kuvvetlerin yetersizliğini, cephenin ve ulaştırma hattının genişliğini, sahanın güç ve halkın Yunanlıların karşısında olduğunu dillendirmiş, yetersiz bir kuvvetle Ankara'yı işgal gibi oldukça önemli bir kararın nasıl alınabildiğiyle ilgili merakını ifade etmiştir. Metaksas'a savaş sahasındaki komutanlara güvenildiği yanıtı verilmiştir. Metaksas, bu harekâtın bütün Türk halkına karşı yapılan bir savaş olduğunu hatırlatma ihtiyacı hissetmiştir. Bunun üzerine kendisine, barışçı bir hal çaresi bulunmadığı takdirde ne olabileceği sorulmuştur. Metaksas genel seferberlik ilan edilmesini, Yunan Ordusu'nun toplanarak var gücüyle Mustafa Kemal'e saldırmasını tavsiye etmiştir. Ancak bunun karşılığı, kâfi derecede asker ve silahın bulunmadığı olmuştur.

Metaksas'ın Yunan Hükümeti'nin savaş gayelerinin ne olduğu sorusuna verilen yanıt, "Afyon ve Eskişehir tren hattı, daha sonra da Ankara ve Konya ele geçirilirse Mustafa Kemal'in direnişi yok edilecek ve o zaman bizzat kendisi barışı imzalamaya taraftar olacak" şeklindedir. Metaksas ise böyle bir harekâtın istenilen sonucu getirmeyeceğini, çünkü Türk direnişinin daha içerilere nakledileceğini ve Türkleri kendi devletlerinin ortadan kaldırılmasına yol açacak bir barışı imzalamaya ikna edebilmek için bütün Anadolu'yu işgal etmek gerektiğini söylemiştir. Oysa böyle bir savaş için Yunan askeri kuvvetleri kâfi değildir. Kaldı ki Metaksas, Venizelos'un iktidarı günlerinden itibaren Yunanistan'ın Türk Devleti'ni tamamen yok edebilecek kuvveti olmadığı tezini savunup durmuştur. Yeni yapılacak harekâtın sonucunu da görememektedir.

Uzunca bir konuşmanın akabinde Protopapadakis Metaksas'a, Papulas'ın Kurmayı'nı takviye etmesi teklifinde bulunmuştur. Metaksas, Papulas başkomutan iken gidip de O'nun hareketlerini kontrol etmenin doğru olmayacağını ileri sürerek, bunu kabul etmemiştir. Bu-

4 Yunan Adalet Bakanı

5 Yunan Başbakanı (1920-1922), 1922'te Savaş yenilgisi sorumlusu olarak idam edildi.

nun üzerine Protopapadakis Metaksas'a başkomutanlık teklif etmiştir. Ancak Metaksas askeri harekâtı onaylayamayacağından, bu teklifi de reddetmiştir. Petros Protopapadakis ve Eksadaktilos⁶ Metaksas'ı ikna etmeye çalıştıklarında aldıkları yanıt, "Başarısızlık olasılığını halktan gizleyerek başkomutanlığı kabul edersem, onlara benim hiç de inandırdığım bir umut vermiş olurum. Yani halkı aldatmış olurum. Bunu yapamam; vicdanıma aykırıdır" olmuştur. Bunun üzerine Protopapadakis, "Yüzde 60 oranında başarı ümidi yok mu?" sorusunu yöneltmiştir. Metaksas'ın bu soruya yanıtı, "Böyle bir umut olsa kabul etmeyeceğimi mi sanıyorsunuz? Vatanseverlik bir yana, şeref kazanmak istemez miyim?" şeklindedir. Protopapadakis'in "Ne kurtarabilirseniz kurtarmayı kabul edin: Yüzde 30, 20, hatta 5" demesi üzerine Metaksas büyük bir heyecanla, "Benden istediğiniz başarı değildir. Vatanımdan ziyade başkalarının sorumluluklarını örtbas etmem için kendimi feda etmemi istiyorsunuz. Bunu yapamayacağım" yanıtını vermiştir. Metaksas kendisine karşı son derece diplomatik hareket etmekte olan Gunaris'e de, "Şimdi askerden terhis edilmiş bulunuyorum. Herhangi bir askeri veya mülki mevki almak arzusunda değilim." Demiştir

11 Nisan 1921'de Protopapadakis'in evinde, saat 21.30'da başlayan toplantıda ise Metaksas'la beraber Gunaris, Protopapadakis, Theotokis⁷ ve Eksadaktilos hazır bulunmuşlardır.

Gunaris, askeri harekâta yön verebilmek amacıyla "Kraliyet Karargahı" kurulmasının lüzumunu belirtmiş ve Metaksas'ın da bu projeye katılmasını istemiştir. Metaksas hangi sıfatla bu projeye katılabileceğini sorduğundaysa kendisine verilen yanıt, bunun o anda kararlaştırılacağı şeklinde olmuştur. Metaksas ayrıca, Dusmanis'in emri altına girmek arzusunda olmadığını altını çizmiştir. Bunun üzerine Gunaris, Metaksas'ın komutayı üstlenmesini önermiştir.

Metaksas sözün devamında, Kraliyet Karargâhı kurmanın maksadını anlamaya çalışmıştır. Toplantıda bulunan hepsinin verdiği yanıt, "Memleketin her tarafındaki bütün ordulara komuta etmek" olmuştur.

6 Yunan Generali

7 Nikolaos Theotokis, Yunan Savaş Bakanı, 1922'de Başbakan Gunaris ile birlikte idam edildi.

Metaksas “Kim komuta edecek?” sorusuna yanıt alamamışsa da, bunun için Kral Konstantin’in⁸ düşünöldüğünü anlamıştır. Muhataplarının kabul etmesi üzerine Metaksas, “Ne yapmak istiyorsunuz? Kral’ı bütün orduların başına mı geçirmek istiyorsunuz?” sorusuyla devam etmiştir. Gunaris’in verdiği yanıt, “Evet, istiyoruz. Ortada bir savaş var. Değişik cephele, değişik ordular var. Bütün bunların başında bir başkomutan olması gerek. O da, ancak Kral olabilir” şeklindedir. Metaksas, “Af edersiniz ama yalnız bir tek cephe var, o da Anadolu’dadır. Diğerleri cephe değil, hudut karakollarıdır. Demek, Papulas ve kurmayının üstünde askeri harekâtı Kral idare edecek?” demiştir. Buna verilen yanıt da, “Hayır, Anadolu cephesi Papulas’ın komutasında kalacaktır. Kralın görevi ancak bütün kuvvetler üzerinde denetimden ibaret olacaktır” şeklinde olmuştur. Protopapadakis yalnız Anadolu Harekâtı değil, seferberlik, malzeme temini, Yunan ordularının silahlanması ve sevkiyat gibi meselelerin de var olduğunu söyleyince Metaksas, “[Bunları] Theotokis yapacak, tabii. Harbiye Bakanı sıfatıyla bu, O’nun görevidir” şeklinde tepki vermiştir.

Metaksas, halka neden gerçekleri söylemediklerini sormuştur. Gunaris ise hükümet olduklarını ve böyle bir Kraliyet Karargâhı’nı gerekli gördüklerini açıklamış ve Metaksas’a görev almayı kabul edip etmediğini sormuştur. Metaksas olumsuz yanıt verince toplantıda olan diğerleri, devletin içinde bulunduğu güçlükleri anlatarak kendisini ikna etmeye çalışmışlardır. Devamında Gunaris Metaksas’a, Genelkurmay Başkanlığı’nı kime vermeleri gerektiğini sormuştur. Metaksas, Dusmanis’in bu göreve layık olmadığı görüşündedir ve dolayısıyla General Stratigos’u önermiştir. Diğerleri yine Metaksas’ın Genelkurmay Başkanlığı görevini kabul etmesinde ısrar etmişlerdir. Metaksas’ın neden kendisine bu ısrarın yapıldığı sorusu üzerine Gunaris kamuoyunun kaygılı olduğuna işaret ederek, “Senin atanman onları sakinleştirecektir” yanıtını vermiştir. Bu defa Metaksas, halkın niçin endişe duyduğu sorusuna yanıt aramıştır. Buna Protopapadakis, “Halk askeri harekâtı kaybedebileceğimizden, askeri bakımdan zafer kazanamayacağımız-

8 1913-1917 ve 1920-1922 dönemlerinde Yunanistan kralı. I. Dünya Savaşı sırasında izlediği Alman yanlısı tutum nedeniyle 1917’de İtilaf Devletleri ve Yunanlı muhaliflerince tahttan indirilmiş, tahta yeniden çıkmasının ardından Anadolu’da giriştiği serüven Yunanlıların yenilgisiyle sonuçlanınca 1922’de tahttan çekilmiştir.

dan korkuyor. Komutayı üstlenirseniz, onların zafere olan inancı iade edilecek” yanıtını vermiştir.

Metaksas görev üstlenmesi halinde Yunan halkına, “Endişe etmeyiniz, mademki ben buradayım, size teminat veriyorum, kazanacağız; bundan emin olabilirsiniz!” demiş olacağından hareketle, bunun halkı aldatmak olduğunu, çünkü stratejik olarak bu amaca varılacağına inanmadığını belirtmiştir. Protopapadakis’e göreyse, halkı aldatmak pahasına dahi gerekirse bu yapılmalıdır. Bunun üzerine Metaksas Helen halkını aldatmak istemediğini, gerçeğin her zaman halka açıklanması prensibine inandığını, uzun yıllardır Anadolu’da bir savaş siyaseti güdüldüğü fikrine muhalefet ettiğini, bu yüzden Venizelos’la arasının açıldığını izah etmiş ve “O zaman orduda bulunuyordum. Şimdi terhis edilmiş olduğum halde, imkânsız olan bir şey hakkında benim Yunan halkını temin etmemi mi istiyorsunuz? O zaman nasıl bir adam olurum?” demiştir.

Metaksas’a göre Anadolu’yu Yunanlılaştırmak için gerekli hazırlıkları önceden yapmadan, orada fetih peşinde koşulmaktadır ve görünüşte bu, Sevr Antlaşması’yla ilgilidir. Gerçekteyse Türkiye’nin ortadan kaldırılması ve Türk toprakları üzerinde Yunan Devleti’nin kurulması demektir. Sevr’le ilgili dahi olsa, İzmir Bölgesi’nde Helenler azınlıktadırlar. Anadolu’nun içlerinde ise Helen nüfus, daha da azdır. Türkler, Yunanlıların ne istediklerini sezinlemektedirler. Türklerin siyasi duyguları olmadığı takdirde, böyle bir siyaset amacına ulaşabilirdi. Fakat Türkler yalnız dini değil, milli duyguları da olduğunu göstermişlerdir. Onlara karşı Yunanlıların uğrunda savaştıkları özgürlük ve bağımsızlık için, şimdi de Türkler Yunanlılara karşı savaşma arzusuyla yanmaktadırlar. Anadolu’nun kendi vatanları olduğunu hisseden Türkler, Yunanlıların istilacı olduklarını da fark etmektedirler. Metaksas’a göre Yunanlılar Mustafa Kemal ve tek bir partiyle değil, bütün bir Türk halkıyla uğraşmak durumundadırlar. Ortada tek bir parti olması halinde bu, mağlubiyetle dize getirilir ve Yunanlıların taleplerini kabul edecek yeni bir parti bulunabilirdi. Fakat kendi varlığı için çarpışan bir halka ne yapılabilirdi? Böyle bir halk, daima kendine yol gösterecek liderler bulacaktı. Türkler İzmir ve bölgesini ulusal kayıp ve kendi vatanlarının parçalanmasının bir başlangıcı addediyorlardı. Metaksas, “Bu şartlar altında Eskişehir Savaşı’nı kazandığımızı varsayalım. Bu kısmi zafer, Türklerin iradesini kıracak mı? Hiç şüphesiz hayır. Ümitsiz de olsa

mücadelelerine devam edecekler ve kendilerini Ankara önünde savunacaklardır. Onları oraya kadar takip mi edeceğiz? Hangi kuvvetlerle Ankara'ya varacağız?

Askeri kuvvetlerin ancak üçte birinin ihtiyacını karşılayabilecek, gıda ve malzeme güçlükleri nasıl karşılanacak? Bu gibi şartlar altında Ankara'yı alsak dahi ne yapacağız? Ankara'ya kadar olan bütün bölgeyi, bütün kuvvetlerimizle işgal edecek ve düşmanca davranışlarla karşı karşıya kalacağız?" demiş ve İspanya'nın Napolyon'un en iyi ordularından birinin mezarı haline geldiğine de dikkat çekmiştir.

Metaksas, "Kâfi kuvvetlerimiz olup da bütün Anadolu'yu işgal etsek ne olacak? Türkler Sevr Antlaşması'nı imzalayınca kadar bütün memleketi işgale devam mı edeceğiz? Sevr'i imzalayacak Türkler bulunsa dahi veya Eskişehir'de bizim zaferlerimizden sonra Sevr'i bizzat Kemal imzalarsa dahi, imzadan sonra ne yapacağız? İzmir Bölgesi hariç, bütün Anadolu'yu boşaltacak mıyız? O zaman ne yapacağız? Askerimizi terhis edip, İzmir ve bölgesinde ancak takviye edilmiş yerel kuvvetler mi bırakacağız? Birkaç ay sonra ne olacak?" sözleriyle konuyu sorgulamaya devam etmiştir. Metaksas'a göre bir süre sonra, Yunan hatlarının dışındaki Türklerin isyan ettiklerine, kuvvet topladıklarına, savaş isteyen yeni liderler tarafından tahrik edildiklerine dair Atina'ya haberler gelmeye başlayacaktır. Çünkü Türkler, Yunanlıları Anadolu'dan uzaklaştırma isteğinden asla vazgeçmeyeceklerdir. "Bu durumda yeni bir seferberlik mi ilan edilecektir?" Metaksas güdülen siyaseti, "İstila edilmek istemeyen bir halkı, istila hedefi güden bir siyasettir. Kendi medeniyet ve nüfuzumuzun esaslı surette zemini hazırlanmadan güdülen bir istila siyasetidir" sözleriyle ifade etmiştir.

Bu sözler üzerine Gunaris, "Bu bizim siyasetimiz değildir. Bizi oraya götüren Venizelos'tur. Biz savaşı hazır bulduk" deyince Metaksas, "Siz uzlaşmaya varabilirdiniz" yanıtını vermiştir. Gunaris dediğini, Londra'da Lloyd George'la anlaştıktan sonra İzmir meselesinde büyük fedakârlıklar yapmayı kabul ettiğini, ancak Türklerin ani olarak fikirlerini değiştirdiklerini ve hiç bir şeyi kabul etmediklerini ifade etmiştir. Gunaris'in "Ben ne yapabilirdim?" demesi üzerine Metaksas, "Saldırmayacaktınız. Sonra, Yunan Ordusu da hazırlıksızdı. Kasım'dan beri hiçbir hazırlık yapılmamıştı. Hazır olsa dahi, daha fazla kaybetmekten kaçınmalıydık" yanıtını vermiştir. Gunaris, saldırının

kesin olarak zaferle sonuçlanacağını ve harekâtın kısa olacağını ileri süren kurmay mensuplarına inanarak, harekâtın başarısından emin olarak İngilizlere teminat verdiğiinden dolayı hata işlediğini kabul etmiş, bunun üzerine Metaksas önerilerini dile getirmiştir.

Metaksas'a göre Sevr sınırına çekilmeli ve esaslı bir savunma savaşı yapılmalıdır. Metaksas bunu, "Kafalarımızı Kemal'in istihkâmları üzerinde parçalayacağımıza, bırakalım Kemal kendi çehresini bizim istihkâmlarımız üzerinde parçalasın" sözleriyle ifade etmiştir. Protopapadakis bunun üzerine Metaksas'a, "Böyle bir savunma savaşıyla Yunanlıların İzmir üzerindeki haklarından vazgeçmelerini mi, yoksa Anadolu'dan çekilmesini mi istiyorsunuz?" sorusunu yöneltmiştir. Metaksas Yunanlıların İzmir'in askeri işgaline ve oradaki hâkimiyetlerine son vermeleri gerektiği yanıtını vermiştir. Metaksas'a göre aynı zamanda Helenizm'in orada yavaş yavaş gelişmesine ve hâkim duruma gelmesine yardım edecek otonom bir rejim kurulmalıdır. Bu dostluk içinde beraber yaşama siyaseti, Türkiye'ye karşı da doğru bir siyaset olacaktır. Eksadaktilos'un "Bizi boğazlıyorlar" demesi üzerine Metaksas, "Bizi boğazlıyorlar, çünkü Anadolu'da onları istila etme programı uyguluyoruz. Bizim dostluğumuzu asla kazanamayacaklarını, kendilerine olan düşmanlığımızın hiçbir zaman değişmeyeceğini ve dolayısıyla bizden hiçbir şey kazanamayacaklarını biliyorlar. Bunlar katliamları haklı göstermez. Ancak biz de boğazlamıyor muyuz?" yanıtını vermiştir. Eksadaktilos ise, "Tabii biz de boğazlıyoruz. Onları imha etmek mecburiyetindeyiz. Türkler başka dilden anlamaz" sözleriyle görüşünde ısrar etmiştir.

Gunaris zaferi mutlaka gerekli görmekte ve ısrarla Metaksas'ın hizmetini talep etmektedir. Metaksas, "Kazanamayız; elde ettiğimizi temin edebilmek için Kemal'e kendi arzumuzu empoze edemeyiz. Gücümüzün üstünde bir harekete girişmeye çalışıyoruz." dese de Protopapadakis, Anadolu'dan ordunun çekilmesi halinde halkın kendilerine içerleyeceğini ve bu tepkilerden Kral'ın da nasibini alacağını ifade etmiştir. Metaksas buna, "Milleti, sonsuz ve yorucu bir savaşta ezersek ne gibi tepki yaratmış olacağız? Kendi gücünü hesaplayarak, kabiliyeti dışında bir savaştan çekilmek, bir millet için kötü bir şey midir? Bunu bir sivil savaşın takip etmesi mi gerekir? Hükümet kendi siyasetinin hatalı olduğunu halka açıklamalıdır. Hükümet iktidardan düşebilir, fa-

kat Kral'a ve rejime bir şey olmaz" sözleriyle karşılık vermiştir. Görüşlerinde ısrarlı olan Protopapadakis, "Oluşacak hayal kırıklığı ve cesaretsizliği nasıl halledeceğiz? Yunan halkını hiçbir şey için, hatta kendi yurdunun sınırını savunmak için dahi harekete geçiremezsiniz. O zaman seferberlik yapılamayacak ve düşman Makedonya'yı işgal edecek" demiştir. Metaksas gelecekteki hükümetin hesaplı davrandığı takdirde, halkın onu destekleyeceği görüşündedir. Eskişehir'deki hezimetten önce çekilmiş olursa durumun değişik olacağını ve şimdi bunun yapılamayacağını ifade eden Protopapadakis'e göre, "Mağlubi-yete uğramak, mücadelenin ortasında bunu terk etmekten daha iyidir".

Gunaris stratejik bakımdan ne yapılmasıyla ilgili görüşünü istediğinde Metaksas yine, "Sevr Antlaşması'nın size verdiği sınırı savunmakla yettiniz" yanıtını vermiştir. Bunun üzerine Protopapadakis, "Ne zamana kadar savunalım? Uzun süreli bir savunma için kâfi miktarda paramız yok. 2-3 aya kadar işi bitirmemiz lazım" demiştir. Harekât daha fazla zamanı ve parayı gerektirdiğinden dolayı bu sözler Metaksas'ı hayretler içinde bırakmıştır. Metaksas, "Belki tek bir hal çaresi var. Anadolu'daki orduyu savunma işiyle görevlendiriniz; Trakya'daki orduya ise, İstanbul'u işgal etmesi emrini veriniz. Bu büyük manevi darbe ya Türkleri bizim istediğimiz şartlarla barış imzalamaya zorlar veya onları harekete geçirmezse İstanbul'u işgalimize alır, İzmir'le ilgimizi keseriz. Yunan halkı bunu büyük bir heyecanla kabul edebilir" önerisini getirmiştir. Bunu imkânsız gören Gunaris, müttefiklerin İstanbul'la ilgili herhangi bir işgal hareketini yasakladıklarını ve İstanbul'un kendi işgalleri altında olduğunu ileri sürdüklerini ifade etmiştir. Gunaris Metaksas'ın "Deneyemez miyiz?" sorusuna da, "Hayır, imkânsız" yanıtını vermiştir.

Öyle ki Metaksas, "Bir koltuğa oturarak başımı ellerimin arasına aldım. Çok yorgundum. Gece yarısını da geçmişti ve saat 02.00'di. Dört saat boyunca, vicdanıma ters işler konusunda dört kişinin baskılarına maruz kalmıştım. Bundan böyle bu adamlarla ruhsal olarak ayrı düştüğümünden, ya da onlarla hiçbir ortak noktamın olmadığını keşfettiğinden dolayı içimi bir hüznün kapladı" demektedir.

Neticede Metaksas, Genelkurmay Başkanlığı'na Dusmanis yerine, General Stratigos'un getirilmesini tavsiye etmiştir (Metaksas, 1931:538-551).

Yunan Hazırlığı ve İlerleyişi

30 Mayıs 1921 Millet Meclisinin çağrısına uyan Kral Konstantin İzmir'e giderek Kardellio'da Baş Komutanlığı fiilen devraldı.

20 Nisan saat 17.00'de Kardellio'daki sarayda Kraliyet Konseyine Kral Konstantin'den başka Yunan Ordu Komutanı Orgeneral Babullas Anastasios, Yunan Orduları Genel Kurmay Başkanı Albay Ballis Konstantinos, Kurmay Başkan yardımcısı Albay Sariyannis Ptolemeos katıldı. Konseye ayrıca Kurmay Hareket Dairesi Başkanı Tuğgeneral Dumanis ve Yardımcı Tuğgeneral katıldılar. Toplantıya katılanlara Genel Kurmay Başkanı sözlü olarak plan hakkında bilgi verip, Yunan Ordusu'nun bu plandaki yerini açıkladı. Katılanların tümü bu planı onayladı.

Bu plana göre düşmanı sarma harekâtına girilirken B ordusu ve 9. Tümenin (Tsiroyanni) taburu Kütahya'nın güney batısındaki önemli mevzilerden cephe boyunca hücum edilecekti.

1921 Mart harekâtı Yunanlılar açısından Küçük Asya problemini çözemediği gibi olumsuz etkileri de oldu. Yunan Hükümetinin problemleri çözebilmek için iki yolu vardı. Bunlardan birisi problemin askeri çözümü için kullanabileceği bütün askeri kullanarak savaşa girmek, diğeri ise Küçük Asya'dan çekilmektir. Mart 1921 harekâtının sona ermesiyle Yunan Orduları Komutanlığı Harbiye Bakanlığı ile Ordu Genel Kurmay Başkanlığı; Türk Ordusunun iyi organize edildiğini, kuruluş ve kuvvetinin artırılması yönünde ileri adımlar atıldığını, Türk Ordusu'nun, çok sayıda subayı olduğu ve İnönü savaşlarındaki zaferlerinden dolayı morallerinin çok iyi olduğu, eğer küçük Asya'daki Yunan Ordusu'na takviye olmazsa zor durumda kalınabileceğine de dikkat çekiyordu.

15 Nisanda İzmir'e gelen Başbakan Gunaris ile Harbiye Bakanı Theodokis'e Sefer Ordusu Komutanlığı; Türk kuvvetlerinin tahminlerince 88.000 kişilik bir kuvvetle, 250 top ve 516 makineli tüfeğe sahip olduğunu ve 10 ile 15 Mayıs arasındaki askere almalarla Mustafa Kemal'in Yunan Ordusu cephesi karşısında 70.000 kişilik bir kuvvet ve 200 top yerleştirme imkânına sahipti.

1 Haziran 1921'de Yunan Ordusu kuvveti ile dağılışı şu şekilde idi (Yunan Genelkurmay Başkanlığı Beynelminel Askeri Tarih, 1967:325).

Küçük Asya seferi ordusu	4.364 subay	122.164 er
Trakya –Makedonya ordusu	1.525 subay	54.036 er
E ordusu (İberik)	422 subay	14.632 er
İç bölge	1.782 subay	34.161 er
Toplam	8.092 subay	224.993 er

İki gruba ayrılmış olan Simav bölgesi, dağlık ve haberleşme imkânı olmayan bölgelere ayrıldığından, 780 kilometre uzunluğundaki cephenin korunmasında büyük zorluklarla karşılaşılıyordu.

Kuzey grup tümenleri Bursa dolaylarında ve yakınında, daha kuvvetli güney grup ise Uşak dolaylarındaydı. Tümenlerin iç bölgele-ri, kuzeyde, İzmit yakınlarında bir tümen, güneyde ise Menderes nehri boyunca tahminen aynı kuvvette birlikler ile korunuyordu. Batı cephe-sinin korunması ve tutunması için Yunan Ordusu kuvvetlerinin yedek kuvvetleri, tren hatları koruyucu kuvvetleri ve jandarma kuvvetlerini kullanıyordu (Yunan Genelkurmay Başkanlığı Beynelmîlel Askeri Ta-rih, 1967:333).

Ordu yukarıdaki kuruluş şekli arasında Simav dağ bölgesinin geçit vermeyen kısmı bulunması sebebiyle birbiriyle haberleşmeye geçemiyor, buna karşılık Türk işgalinde bulunan bölgede Uşak'tan Kütahya'ya, Karaağaç'tan Ankara'ya, Eskişehir'den Afyonkarahisar'a ve Aydın'a uzanan tren hattı sayesinde Türk Ordusu yeteri kadar asker taşıma imkânına sahip olduğundan daima kuvvet üstünlüğünü ellerin-de tutuyordu.

Yukarıdaki dezavantajı ortadan kaldırmak için Yunan Ordusu'nun iki yolu vardı. Birisi Yunan kuvvetlerinin Sevr anlaşması çerçevesinde Batı Anadolu'ya toplanması; diğeri ise birleşmeyi Es-kişehir-Kütahya-Afyonkarahisar hattına doğru doğuya ilerletmekti. Birinci şık İstanbul ve boğazları savunmasız bıraktığı İngiliz hükü-metinin gösterdiği büyük ilgiden dolayı ihtimaller arasından çıkarıldı. İkinci şıkkı uygulamaya koymak için ordu daha geniş çapta harekâta girerek Türk kuvvetlerine son darbeyi vurmaya amaçlıyordu. Yunan Ordusu Komutanlığı tarafından bu duruma dikkat çekildikten sonra or-dunun personel ve mühimmatla desteklenmesi gerektiği bütün cepheyi teftiş ve tetkikten sonra ordunun moralinin yüksek olduğu ve savaşın

erken bir zamanda sona ermesi için istekli oldukları düşüncesi vardı. İzmir'e dönüşlerinde Yunan Ordusu Komutanına Afyonkarahisar, Kütahya ve Eskişehir'in işgali düşman kuvvetlerine gereken darbenin vurulması için harekete geçilmesine karar verildiği bildirildi. Bundan sonra harekâtın planlaması ve idaresi hakkında görüş bildirip sefer komutanlığına hareket serbestliği verildikten sonra 22 Nisan da Atina'ya hareket ettiler (Yunan Genelkurmay Başkanlığı, 1957:432).

Alınan karara göre ordu yapılacak harekâta hazır olmak amacıyla yoğun bir faaliyete geçti. Birliklerin kuvvetlerini, gerekli malzemelerini tamamlamak ikinci derecede kullanılan kuvveti bu işlerden çekerek yakındaki harekâta kullanabilme faaliyetine geçmişti. Harbiye Bakanlığı birliklerin Harp gücünü desteklemek amacıyla beş ihtiyat kurasını silah altına çağırarak, Mart ayı süresince 1913 B, 1914 ve 1915 kuraları ile Nisan ayı içerisinde de 1912-1913 A kuraları askere almaya başlamıştı. Bunlara ek olarak iç durumu kontrol altında bulundurmak maksadı ile B sırası ihtiyatlarından 1904 ve 1903 kuralarını askere çağırdı. Toplam olarak bu kuralar 58.000 kişi kadardı (Yunan Genelkurmay Başkanlığı Beynelmül Askeri Tarih, 1967:345).

Yunan Orduları ayrıca İzmir'e çıkan 6'ncı ve 9'uncu tümenler ve taşınabilen silahlar, makineli tüfeklerle takviye edildi. Ordu çeşitli ebatla topa sahipti olmakla beraber topçu gücü Türk kuvvetlerinin sayıca üstüne çıktığı gibi Türkler, uzun menzilli ve dik mermi yollu silahlardan mahrumdu.

Ordunun taşıt araçlarında da orantılı bir artışla, Temmuz ortalarına kadar 1.000 ağır, 500 hafif ve 250 hastane aracına ulaşılmıştı. Bunlara paralel olarak ordunun diğer taşıt araçları, araba çeken hayvanlarla yer değiştirilen yük arabaları, develerle takviye edilmişti. Trenin taşıt kapasitesinde de kayda değer bir düzelme ile Eski Yunanistan'dan buharlı makineler ve tekerlekli malzemeler getiriyordu.

Hava kuvvetlerine üç uçak ve deniz kuvvetlerine de bir deniz filosu dâhil edildi. Sağlık alanında da büyük çabalar sarf edilerek, yeni hastaneler kuruldu; her çeşit sağlık malzemesi temin edilmişti. Yapılacak harekâta, arazi imkânları ve özellikle Simav tepelerinin ulaşım imkânsızlıkları göz önünde alındığında ordunun, birbirinden 200 kilometre mesafede iki kolun birisi Gemlik-Bursa havalisinden diğeri ise Uşak-Banaz havalisinden olmak üzere ilerlemesine karar verildi.

Türk İdaresi'nin tren hatları ile yolları kullanarak içeriden cepheye kuvvet getirmek veya bunu istediği cepheye taşıma imkânına sahip olduğundan ordunun, iç hatlardan ilerlemesi mümkün değildi.

Harekâtın genel amacı; Yunan Ordusu topyekûn bir taarruzla ile Türk kuvvetlerini azami zarara uğratarak ikmal merkezi olan Eskişehir'i işgal etmek, Türk kuvvetlerini de amansız bir takip ile yok etmektir. Öncelikle taarruz, ana hücumu kuzey ve güney cephelerinin ortak hareketi ile Kütahya'yı savunan Türk kuvvetlerine karşı yapılarak, Türklerin cepheden çekilme imkânlarını ortadan kaldıracaktı. Böylelikle, Kütahya havalisinde büyük Türk kuvvetlerini tespit ederken, aynı anda takviye edilmiş sağ kanat ile Afyonkarahisar-Kütahya Seyitgazi-Eskişehir tren hattına saldırarak doğuya doğru kaçmalarını önlenecekti (Yunan Genelkurmay Başkanlığı Beynelmîlel Askeri Tarih, 1967:356-357).

Türklerin Kütahya bölgesindeki savunma alanlarını terk etmeleri ve Eskişehir dolaylarındaki savunma mevzilerine çekilmeleri halinde ise, kuzey ile güney kuvvetlerin birleşmesi mümkün olacak ve böylece bu kuvvetlerin tümü Kütahya'nın güney kısmına, savunma mevkilerine doğru yüklenerek komutanlığın vereceği yeni emirlerle hareket edilecekti.

Yunan Küçük Asya Kuvvetleri Türk Direnişini sonlandırmak amacıyla büyük çapta bir harekât hazırlığı yaparken, bu hazırlıklarından ürken müttefikler diplomatik kanallardan faaliyete geçtiler. Paris'te bulunan Yunan Elçisi Andreas Metaksas, Nisan sonunda Yunan Hükümetine gönderdiği bir uyarıda İngiltere Hükümeti Dış İşleri Bakanı Lord Gurzon'u müttefikleri anlaşma zeminini bulmak amacıyla Paris'e gönderdiğini bildirdi. Bunun üzerine Yunan Hükümeti Londra Elçiliğine gönderdiği bir uyarı yazısında, taarruzun değişmez Türk tutumu ve Kemal'in geçen Mart harekâtından sonra çok sayıda takviye almış olmasından dolayı kaçınılmaz olduğunu bildiriyor ve aynı zamanda Yunan Hükümeti'nin Anadolu problemi ile ileri süreceği herhangi bir teklifi müzakereye hazır olduğunu bildiriyordu (Yunan Genelkurmay Başkanlığı Beynelmîlel Askeri Tarih, 1967:390-396).

Diğer taraftan Müttefikler, Yunan Hükümeti ile Ankara'ya gönderdikleri uyarı yazısında, iki taraf arasında harbin durdurulmasını ve anlaşmalı bir çözüm şekli bulmak için görüşmelere başlanmasını isti-

yordu. Yunan Hükümeti konu ile ilgili Yunan Küçük Asya Ordu Komutanlığının fikrine müracaat etti. Cevap olarak harbin ertelenmesinin faydasız ve tehlikeli olacağını bildirdi. Bu kararı Dışişleri Bakanı Baltacıoğlu Atina'da bulunan müttefik kuvvetleri elçilerine bildirdi. Diğer taraftan Ankara Hükümeti de müttefiklerin aracılığını reddederek harbe devam edeceğini bildirmişti.

Türklerin Hazırlıkları

Batı Cephesi Komutanı General İsmet Paşa, eksikliklerin tamamlanması ve takviyesi, orduların tekrar organize edilmesi, Eskişehir dolaylarındaki savunma yerlerini geliştirme ve organizasyonu ile Kütahya'nın batı, güneybatı ve güneyine uzanan cepheyi hazırlamak için büyük çabalar sarf ediyordu.

Birliklerin personel eksikliğinin giderilmesi, geniş bir asker alma organizasyonu ile mümkün olurken, eksikleri Anadolu içlerinden gelen kuvvetlerle de takviye ediliyordu. Batı cephesinin toplam kuvveti: düzenli piyade askeri 79.630, süvari 7.370 ve milis (Kuvvai Milliye) 8.750 personel ile 140 top ve 300 makineli tüfekti. Ayrıca 14.000 piyade, 1.200 süvari, 28 top (ilaveten Çorum Tümeni topları) erken bir zamanda batı cephesinden taşınabilen kuvvetler ile Akdeniz sahilindeki güney cephesi ve bu birlikleri takviye etmekteydi (Yunan Genelkurmay Başkanlığı, 1957:456-479).

Kemal'in, düzenli ordusundan başka Anadolu işgal kuvvetlerini işgallerindeki bölgelerde rahatsız eden çok sayıda milis birlikleri vardı. Milis kuvvetlerinin faaliyet sahası özellikle Bursa'nın güney batısı, İzmir dolayları, İznik Gölü'nün kuzey batısı, Gemlik Yarımadası, Simav Dağlık bölgesi, Çivril ile Aydın arasındaki Menderes havalisi, Aydın'ın kuzey batısındaki Ortaklar bölgesi, Çanakkale İngiliz işgal bölgesi idi.

Rusya'dan gönderilen savaş malzemesinin nakliyatı Nisan ayında sıklaştı. İstanbul'dan silah, giyim eşyası kaçakçılığı faaliyetleri artmıştı. Müttefiklerin resmi makamları İstanbul'un, boğazların ve Çanakkale'nin tarafsızlığını ilan etmekten çekindikleri için Batı Trakya'da ki Türk Milisler, Avrupa Türkiye'sinden kaçıp Kemal ordusunu destekliyorlardı. Böylece Türklere Avrupa'dan Küçük Asya'ya geçiş yolu açık tutulurken Yunanistan'a İstanbul, İzmit ve Bursa'daki askerlere taşıma yapması resmen yasaklanıyordu.

Yunan Ordusu'nun elde ettiği bilgilere göre, Türk Ordusu'na 1907 doğumluların askere alındığını öğrenildiği halde 1903-1906 kuraları hakkındaki haberler teyit edilmedi. 1902 den önceki kuralar askere çağrılmıştı. Bilinen bir durum varsa o da Kemalistlerin yaşına bakmaksızın silah taşıyabilecek herkesi askere aldıklarıydı. Türk Genelkurmayı Kütahya-Eskişehir bölgesini kuvvetlendirmek için büyük gayret sarf ediyordu. Genel olarak Türkler, Yunan Kuvvetleri'ni, Bursa-Aynagöl-Eskişehir, Bursa-Susurluk Nehri-Kütahya, Afyonkarahisar-Kütahya, Dumlupınar -Kütahya, Gediz-Kütahya bölgelerinde savaşa mecbur etmek için hazırlanıyorlardı (Yunan Genelkurmay Başkanlığı, 1957:498).

Türkler, bir taraftan Eskişehir'de savaş malzemesi yapan fabrikaları çalıştırırken, diğer taraftan Ankara'da ve Konya'da İngilizler tarafından bırakılan topları da tamir ediyorlardı. Özellikle 1921 Mart harekâtından sonra yükselmeye başlayan Kemalist ordunun moralini en üst seviyeye çıkarmıştı (Yunan Genelkurmay Başkanlığı Beynelmillel Askeri Tarih, 1967:401).

Yunan Genel Taaruzu ve Sonucu

Yunan Ordusu'nun harekât planının ana hatlarını, "Türk kuvvetlerini cepheden tespit edip, asıl kuvvetlerle güney kanattan kuşatarak yok etmek" şeklinde özetlemek mümkündür.

Ordu komutanlığı bu plana göre hazırladığı harekât emrini birliklere yayınlamıştır. Buna göre: iki tümen Eskişehir istikametinde, iki tümen Kütahya mevzii kuzey kesimine, bir tümen Kütahya mevzii güneydoğu kesimine, dört tümen Türk kuvvetlerinin güney kanadını kuşatacak şekilde Seyitgazi genel istikametinde taarruz edecek; süvari tugayı ile iki tümen de güney kanat korunmasına tahsis edilecekti. Birlikler genel olarak 19 Temmuz 1921'de harekâta başlayacaklardı (Türk İstiklal Harbi, 1992:98-100).

Yunanlılar doğal müttefikleri saydıkları Ermenileri [hatta bazı Çerkezleri (Özel, 2005:77)⁹] kendi emelleri doğrultusunda kullanmış-

9 13 Nisan 1920 tarihinde İzmit mutasarrıf vekilliğine atanan Çerkez ileri gelenlerinden, saraya sıkı sıkıya bağlı ve çok geniş ihtirasları olan İbrahim Hakkı Bey, İngilizlerle ve Yunanlılarla uyum içinde tam bir işbirlikçi olarak görev yapmıştır. Ahalinin İbrahim Hakkı Bey ve avanesinden gördüğü zulüm, 1921 yılı Haziran ayı sonlarında

lardır. Aslanbey, Bahçecik ve Yuvacık Ermenilerinden 300 gönüllü bir Yunan subayı eşliğinde İstanbul'a götürülmüşlerdir. Bu bölgede ayrıca, pek çok Rum ve Ermeni çetesi faaliyet göstermiştir. Yeniköylü Deli Yani, Kocabaş Hristo, Barbar Yani, Deli Hristo ve Mihaliç Köyü'nden Konstantin çeteleri, Rum çeteciliğinin örnekleri arasında sayılabilirler. Bunun yanında Vahan ve Donik Çetesi gibi Ermeni çeteleri de faaliyet göstermişlerdir.

Yunanlı Subaylar Eskişehir Savaşı'nı, "Türk ve Yunan orduları arasında Anadolu'da gerçekleşen savaşların en önemlilerinden biri" olarak değerlendirmişlerdir. Her iki taraf da bu savaşa, tüm kuvvetleriyle katılmışlardır. İsmet Paşa karşı taarruzla Yunan askerinin ilerleyişini durdurmak istemiştir. İsmet Paşa'yı bu kararı vermeye iten sebepler, Yunan askerinin on iki gündür sürekli taarruz halinde ilerlemesi ve asıl ikmal merkezlerinden kilometrelerce uzaklaşmış olmasıdır. Bu sebeple Türk komutan, Yunan Ordusu'nun cephane eksikliği yaşayacağını düşünmüştür. İsmet Paşa doğru düşünmüş ve doğru karar vermiştir. Ancak Yunan Ordusu, büyük birimler arasındaki karşılıklı yardımlaşmalar ve hareketli depoları sayesinde bu tehlikeden kurtulmuştu. Yunan Ordusu'nun asıl ikmal merkezi olan Uşak'la iletişimi hemen hemen kesilmiştir. Ancak, hareketli depolar sayesinde Türkler umduklarını gerçekleştirememişlerdir (Spiridonos, 1957:150-155) .

Türk birliklerinin Sakarya'nın doğusuna çekilmesi olgusunu da, "Mustafa Kemal, Yunan askerinin burada tutunamayacağını biliyordu" düşüncesi vardı. İçinde bulunulan durumdan tek çıkış yolu, Kemalist liderlerin hata yapmaları, yanlış zaman ve yanlış mevki belirlemeleridir. Oysa Mustafa Kemal'in Ordusu'ndaki deneyimli subaylar gece uyumadan hizmet veriyorlardır ve bu hatayı yapmaları olanaksızdır. Türk kurmayları düzenli ve Mustafa Kemal Paşa sabırlıdır. Dolayısıyla Afyon, Kütahya ve Eskişehir'in Yunan tümenleri tarafından işgali, hemen hemen hiçbir yarar getirmemiştir (Spiridonos, 1957:138-139).

Yunanlıların geri çekilmesiyle son bulmuştur. İbrahim Hakkı Bey "Patris" adlı Yunan vapuruyla kaçmayı başarmış ve 1921 yılı Ekim ayında İzmir'de toplanan Çerkez Kongresi'nde başrol oynamıştır. Yunanistan'a göç etmiş mübadillerin anlatımlarından da, bazı Çerkez gruplarının Yunanlılarla işbirliğine gittikleri ve Yunanlıların Kuvayı Milliye'ye karşı bunları kullanmanın iyi olacağını düşündükleri sonucu çıkmaktadır.

Gelişmeleri Türklerin cephesinden aktaran Batı Cephesi Komutanı İsmet (İnönü) Paşa hatıralarında, Yunan Ordusu'nun hazırlıklarından hareketle büyük bir taarruzun beklenmekte olduğuna dikkat çekmektedir. Bütün olasılıklar değerlendirilerek, Türk Ordusu elden geldiğince buna hazırlanmaya çalışmıştır. İsmet Paşa Türk Ordusu'nun ağırlık merkezini Kütahya istikametinde yerleştirmiştir. Yunanlılar hazırlıklarını bitirince, sonuç almaya kesin kararlı bir şekilde Temmuz başında taarruza geçmişlerdir. Yunanlıların hareket tarzından, Afyon-Eskişehir hattının önünde üç grup halinde toplanmış olan Türk kuvvetlerini çember içine alan bir meydan savaşı yapmayı hedefledikleri anlaşılmıştır. Yunanlıların ileri harekete başlamasıyla, Türk asıl mevzilerine ulaşması dört-beş gün sürmüştür. Bu taarruz, muhtelif yönlerde gelişmiş ve muharebeler 10 Temmuz'da şiddetlenmeye başlamıştır. Eskişehir ilerisinde çok şiddetli ve kanlı muharebeler gerçekleşmiştir. Afyon üzerinden ilerleyen Yunan kuvvetlerinin yaptığı baskı neticesinde, Türk kuvvetleri çekilmek zorunda kalmışlardır. Eskişehir bırakılarak doğuya çekilmiştir, ancak Yunanlılarla temas korunmuştur. Türklerin Eskişehir'den çekilmesi, Eskişehir Savaşları'nın kaybedildiği haberlerinin yayılmasına sebep olmuş, bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa cepheye gelmiş ve İsmet Paşa'yla konuyu değerlendirmişlerdir. İsmet Paşa Eskişehir üzerine bir taarruz yapmayı planladığını ifade ettiğinde, Mustafa Kemal Paşa bu girişimi onaylamış ve denemesini söylemiştir. Bu girişimde de sonuç alınamaması halinde, o zaman hızlı bir şekilde mesafe açıp, ordu Sakarya gerisine çekilecektir.

Eskişehir doğusunda Yunanlılara karşı yapılması düşünülen bu taarruz denenmiştir. Bu girişim Yunanlıları telaşlandırmış ve cephenin başka yerlerinden Eskişehir'e kuvvet çekmelerine sebep olmuştur. Ancak akşama doğru Yunanlıların taarruzları başladığından, tekrar çekilmek zorunda kalınmıştır. Çünkü Türklerin sol kanadına yapılan Yunan taarruzu, bütün cepheyi kuşatacak ve Ankara ile iletişimi kesecek bir hal almaya başlamıştır. Gelişmeleri günü gününe takip etmekte olan Mustafa Kemal Paşa'nın "Zamanı geldiye çekil!" demesi üzerine İsmet Paşa, 22 Temmuz'da ordusuna çekilme emri vermiş ve kuvvetlerini çeşitli istikametlerden Sakarya gerisine sevk etmeye başlamıştır (İnönü, 1987:255-258).

Yunan Ordusu'nun gerçekleştirdiği bir takım işgaller ve zaferlerin şenlikle, çan sesleri, resmi dairelerin ışıklandırılması ve mitinglerle

kutlanmaktaydı. O günün atmosferinde, fısıltı gazetelerinde Mustafa Kemal'in yakalandığı haberi yayıldı. Başbakan Gunaris bunun doğru olmadığını biliyordu. Buna rağmen Atina ve çevresindeki tüm kiliselerin çanları ile kutlamalar yapmalarına izin verdi. Gece yarısına kadar süren tabanca ve tüfek atışlarından dolayı, telefon ve telgraf hatları yine koptu. Büyük ve iyi bir savaş verilmiş, iyi sonuçlar alınmıştı. Bu gözden kaçtı. Ancak Mustafa Kemal'in yakalanmamasından dolayı duyulan hayal kırıklığı da çok büyüktü.

Yunanistan'ın Eskişehir'i işgalinin akabinde Atina'daki İngiliz elçisi Dışişleri Bakanı Baltacis'i ziyaret ederek, Yunan Hükümeti'nin müttefiklerin barış konusundaki arabuluculuğunu kabul edip edemeyeceğini sormuştur (Metaksas, 1931:116-118). Bu Yunanistan'ın önüne çıkan son şanstır. Buna rağmen hükümet Ankara'ya doğru yolun açık olduğunu varsayarak bu teklifi reddetmiş ve Yunan kamuoyundan da gizlemişti.

Yunan Ordusu Kütahya-Eskişehir Savaşları'nda toplam 8.073 kayıp vermiştir. Bunlardan 75 subay ve 1.416 er ölü, 208 subay ve 6.264 er yaralıdır. 110 erin de kayıp olduğu ifade edilmektedir (Yunan Genelkurmay Başkanlığı Beynelmül Askeri Tarih, 1967:421). Türk Ordusu'nun 121'i şehit, 267'si yaralı ve 54'ü esir olmak üzere toplam 442 subayı savaş dışı kalmıştır. Erlerin 522'si şehit olmuş, 4.714'ü yaralanmış ve 320'si esir düşmüştür (Türk İstiklal Harbi, 1967:583).

Sonuç ve Değerlendirme

Anadolu Harekâtı düşüncesi tarihte Dörtler olarak kabul edilen (İngiltere, Fransa, ABD ve İtalya) I. Dünya Savaşı'nın kazananlarının Ortadoğu'yu şekillendirme çalışmalarının yapıldığı Mayıs 1919'daki Paris Konferansı'ndan dört yıl önce 1915 Ocak ayında, dönemin İngiliz Dışişleri Bakanı Sir Edward Gray'in Yunan Başbakanı Venizelos'a teklifiyle başlamıştı.

Bu teklif, önce (o dönem Genelkurmay Başkanlığına vekâlet eden ve hırslı bir kurmay subay olan) İoannis Metaksas'a Venizelos tarafından iletildiğinde Metaksas; "bu planın Yunan Halkı için büyük bir felaket olacağını" bir rapor halinde Başbakan Venizelos'a bildirmiş ve o rapor o dönem Yunan gazetelerinde de yayınlandıktan sonra da görevinden istifa etmişti. Venizelos'un, İngilizlerin bu teklifini hayata

geçirmek için Kral Konstantin'i ikna çabaları da sonuç almayınca, plan rafa kaldırılmıştı.

Aradan beş yıl geçmesi, Yunan Ordusu'nun Anadolu'nun neredeyse ortalarına kadar gelmesi bile General Metaksas'ın bu harekâtın sonuçlarının değişmeyeceği konusunda ki isabetli analizi tarihe düşülecek kıymeti bir değerlendirme ve not olarak kabul edilmelidir. Beş yıl önce şiddetle karşı çıktığı bu harekâta şimdi sahiplenen Kral Konstantin bile elde edilen küçük kazanımları, büyük bir zaferin pırıltılarına yorması, sadece bir yıl sonra ne kadar büyük bir yanılgı içinde olduğunu İtalya'ya kaçarken analiz etmiş midir bilinmez, ancak Metaksas'ın 1915'te yapmış olduğu değerlendirme kabul görseydi, on binlerce insanın hiçbir zaman gerçekleşmeyecek (Megola İddia) bir hayal uğruna ölmeleri belki engellenebilirdi.

Kaynakça

- Balkanların Gazetesi, 24 Mayıs (11 Mayıs) 1921.
- Erdem, Ş. C. (2004). İbrahim Hakkı Bey'in İzmit Mutasarrıflığı. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, 5, 5-17
- İnönü, İ. (1987). *Hatıralar*, Cilt: 2. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Metaksas, İ. (1938). Şahsi günlüğü Cilt: 3. Atina: Gkovosti Yayınları.
- Özel, S. (2005). *Milli Mücadele'de İzmit-Adapazarı ve Atatürk*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Spiridonos, G. L. (1957). *Mikrasiatiki Ekstratia Opos Tin Ida*. Athina: Ekdotis i Zavra Afon Vasiliu.
- Stratigos, KS (Daha Sonra Harekata katılmış Kurmay Albay). (1925). *Yunanistan Küçük Asya'da*. Atina: Yunan Harp Tarihi Başkanlığı Basımevi.
- Yıldırım, N. (2009). *Yunan tarihçileri gözüyle Anadolu Harekâtı*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlke ve İnkılapları Enstitüsü.

Türk Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları

- T.C. Genel Kurmay ATESE Başkanlığı. (1962). *Türk İstiklal Harbi, MONDROS Mütarekesi ve tatbikatı*, Cilt.I, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- T.C. Genel Kurmay ATESE Başkanlığı. (1966). *Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi*, Cilt: IV. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- T.C. Genel Kurmay ATESE Başkanlığı. (1966). *Türk İstiklal Harbi Doğu Cephesi*, Cilt: IV. Ankara: Genelkurmay.Basımevi.
- T.C. Genel Kurmay ATESE Başkanlığı. (1967). *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi 3'ncü Kısım 1'nci Kitap*, Cilt: II. Ankara: Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- T.C. Genel Kurmay ATESE Başkanlığı. (1969). *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi 6'ncı kısım 3'ncü kitap Büyük Taarruzda Takip Harekâtı*, Cilt: II. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- T.C. Genel Kurmay ATESE Başkanlığı. (1969). *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi 6'ncı kısım 4'ncü kitap, İstiklal Harbinin son safhası*, Cilt: II. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- T.C. Genel Kurmay ATESE Başkanlığı. (1972). *Türk İstiklal Harbi*

Batı Cephesi 5'nci kısım 1'nci kitap Sakarya Meydan Muharebesinden önceki olaylar ve mevzi ilerisindeki harekât, Cilt: II. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Yunan Genelkurmay Başkanlığı Yayınları

- Nider, General K. (1928). *Küçük Asya Harekâtı I. Devre* (Basılmamış müsvedde eser). (Çev. Piyade Asteğmen Lefter Ksontoplos). *Yunan Büyük Askerî Bahri Ansiklopedisi*, Atina.
- Dusmanis, Korgeneral V. (1928). *Küçük Asya Harekâtının içyüzü* (Basılmamış müsvedde eser). (Çev. Teğmen Hristo Etorun). Atina: Pirsos Yayınları.
- Roda, L. (1950). *Yunanistan Küçük Asya'da* (Basılmamış müsvedde eser). (Çev.: Piyade Asteğmen Yorgo Kundakçioğlu). Atina.
- Yunan Genelkurmay Başkanlığı Beynelminel Askeri Tarih. (1967). *1919-1922 Küçük Asya Seferinin özetlenmiş tarihi* (Basılmamış müsvedde eser). Atina: Askerî Tarih İdaresi Yayını.
- Yunan Genelkurmay Başkanlığı. (1957). *Yunan Ordusu İzmir'de* (Basılmamış müsvedde eser). (Çev: Kontantinos İoannis Emirce) Atina: Askerî Tarih İdaresi Yayını.

